

Ю. П. Бабков

В. І. Пасічник

М. О. Чепель

ФОРМИ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ПРОТИБОРСТВА В ХОДІ ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ ФОРМУВАННЯМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

На основі аналізу відомих форм інформаційно-психологічного протиборства, що застосовуються суб'єктами впливу у воєнній сфері, та з урахуванням положень теорії і практики застосування сил охорони правопорядку в ході виконання завдань із забезпечення громадської та державної безпеки обґрунтовані та визначені в системному вигляді форми інформаційно-психологічного протиборства, що застосовуються суб'єктами інформаційно-психологічного впливу в ході виконання завдань із забезпечення громадської безпеки формуваннями Національної гвардії України.

Ключові слова: забезпечення громадської безпеки, інформаційно-психологічне протиборство, форми інформаційно-психологічного протиборства.

Постановка проблеми. Завдання із забезпечення громадської безпеки (ЗГБ) Національна гвардія України (НГУ), як правило, виконує в умовах негативного інформаційно-психологічного впливу (ІПВ) на особовий склад та населення. У зв'язку з цим актуалізується проблема здійснення інформаційно-психологічного протиборства (ІПП) між суб'єктами та об'єктами таких впливів. На цей час питання ІПП постає дуже гостро, оскільки характер застосування в інформаційному просторі специфічних сил та засобів постійно змінюється, а форми ІПП не встигають трансформуватися і пристосовуватися до реалій сьогодення.

Аналізуючи події, що відбувалися в Україні за часів її незалежності, коли сили охорони правопорядку (СОПр) виконували одночасно завдання із ЗГБ та державної безпеки (ДБ), можна зробити висновок, що правоохоронці виступають основним об'єктом ІПВ, оскільки саме від ефективності їхніх дій залежить збереження конституційного ладу, суверенітету, захист громадського порядку, стабільність і спокій у державі та суспільстві. Відомі форми ІПП, що використовувалися для нейтралізації негативного ІПВ на особовий склад правоохоронних органів, були недостатньо пристосовані до конкретної обстановки, а саме до умов одночасного забезпечення громадської та державної

© Ю. П. Бабков, В. І. Пасічник, М. О. Чепель, 2018

безпеки. Вони застосовувалися з боку СОПр інтуїтивно, не підготовлено, безсистемно і використовувалися, в основному, з досвіду забезпечення воєнної безпеки, що призводило до зниження ефективності дій СОПр та непрогнозованих психогенних втрат. Тому постає питання щодо визначення та систематизації форм ІПП у ході виконання завдань із ЗГБ формуваннями НГУ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні у літературних джерелах, наукових працях достатньо широко застосовуються такі терміни, як “інформаційна боротьба”, “інформаційно-психологічне протиборство”, “інформаційна війна” та ін. Кожне із цих понять трактується науковцями залежно від сфери, в якій воно використовується. Нами пропонується застосовувати поняття “інформаційно-психологічне протиборство”, тому що воно охоплює інформаційні та психологічні засоби, які може використовувати суб'єкт ІПВ для досягнення політичних, воєнних та інших цілей.

Питанням ІПП присвячена низка наукових праць. Так, у [1] аналізуються тенденції зростання значущості інформаційної війни й обґрунтовується структура інформаційної боротьби, зокрема у воєнній сфері. У праці [2] проаналізовано концепції інформаційної боротьби та її компонентів у провідних країнах

світу. Авторами підручника [3] розкрито сутність ведення інформаційних війн і спеціальних інформаційних операцій, розглянуто сучасний стан ІПП, а також особливості використання інформаційного впливу. У статті [4] подано аналіз наукової літератури з питань інформаційного протиборства та інформаційно-психологічної війни, розкрито основні види ІПВ на людину. У науковій праці [5] наведено результати теоретичного аналізу сучасного стану проблеми інформаційно-психологічної протидії як складової морально-психологічного забезпечення діяльності НГУ. Досліджено недоліки існуючої системи заходів протидії негативному інформаційно-психологічному впливу на особовий склад. Розроблено алгоритм здійснення інформаційно-психологічної протидії негативному впливу на особовий склад НГУ без урахування заходів захисту та існуючих форм ІПП. У підручнику [6] розглянуто історичний аспект еволюції ІПП. Розкрито сутність, методи і засоби ведення інформаційних війн, спеціальних інформаційних операцій та акцій інформаційного впливу. У праці [7] на основі аналізу форм ведення інформаційної боротьби запропоновано систему заходів протидії інформаційним операціям. У статті [8] розкрито поняття “інформаційно-психологічна операція” і висвітлено основні етапи планування, організації та проведення інформаційно-психологічної операції. У праці [9] розглядаються сучасні погляди на місце інформаційних операцій у воєнній сфері в системах інформаційної боротьби України, США та Великої Британії. У статті [10] уточнено існуючі та наведено нові визначення форм інформаційної боротьби у межах запровадження єдиної термінології у Збройних Силах України й у державі загалом, запропоновано цілісну систему форм інформаційної боротьби. Проте більшість зазначених наукових публікацій спрямована на визначення форм інформаційної боротьби, насамперед, у воєнній сфері та сфері забезпечення державної безпеки. У них не враховується специфіка виконання завдань силами охорони правопорядку, зокрема НГУ, під час забезпечення громадської та державної безпеки.

Метою статті є визначення змісту та систематизація форм ІПП у ході виконання завдань із ЗГБ формуваннями НГУ.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні формування НГУ відповідно до Закону України “Про Національну гвардію України” [11] виконують завдання із захисту та охорони життя, прав, свобод і законних інтересів громадян, суспільства і держави від злочинних та інших протиправних посягань, охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки, а також у взаємодії з правоохоронними органами – із забезпечення державної безпеки. Виконання цих завдань набуває особливого значення під час заходів, насамперед, пов’язаних з масовою активністю громадян, підґрунтям яких є гострі соціально-економічні, суспільно-політичні та інші питання місцевого, регіонального, загальнодержавного значення, а також різноманітних заходів, які супроводжуються великою кількістю учасників і можуть призвести до некерованого розвитку подій та виникнення надзвичайних і кризових ситуацій, що загрожують національній безпеці України [12]. Вони здійснюються в умовах напруженої інформаційно-психологічної обстановки, зумовленої наявністю великої кількості різноманітних суб’єктів ІПВ. Суб’єктами таких ІПВ, як правило, можуть бути [13]:

- держава як особлива організація суспільства, що має спеціальні механізми управління і примусу, встановлює правовий порядок на певній території шляхом ІПВ, який здійснюється державою на населення незалежно від поставлених цілей;
- опозиція як група осіб, чії погляди і дії протиставляються діям державних структур;
- соціальні групи, які не є опозицією;
- окремі особи (громадські діячі, активісти, лідери громадських організацій тощо);
- політичні партії, суспільно-політичні рухи, релігійні організації, фінансово-економічні структури та організації;
- сили спеціальних операцій держав, які мають за мету втручання у внутрішньополітичні та суспільні процеси країни.

Об’єктами ІПВ є:

- особовий склад сил охорони правопорядку, зокрема НГУ;
- керівництво сил охорони правопорядку, НГУ;
- особи, які ухвалюють державні рішення;
- громадські та політичні діячі;
- певні соціальні групи населення тощо.

Події, що відбувалися в Україні у 2004, 2013–2014 рр. під час Помаранчевої революції

та Революції Гідності, супроводжувалися масовими протестними акціями, груповими порушеннями громадського порядку тощо. Аналіз застосування СОПр у ході цих подій свідчить, що формування НГУ діяли в умовах, коли потрібно було виконувати завдання на перетині забезпечення громадської та державної безпеки (див. рисунок), що спонукало до застосування сторонами конфлікту різноманітних форм ІПП.

Суб'єктами впливу, насамперед, виступали опозиція, політичні партії, суспільно-політичні рухи, релігійні організації, фінансово-економічні структури та організації, окремі особи, які здійснювали навмисні й іноді латентні ІПВ як безпосередньо, так і через підконтрольні їм ЗМІ. Також суб'єктами впливу могли бути інші держави, які зацікавлені в реалізації власних інтересів через лояльні до цих держав політичні сили, бізнес-структури та ЗМІ.

Інформаційно-психологічні заходи, що проводилися суб'єктами впливу, мали спланований характер і застосовувалися у певних формах.

Велика кількість суб'єктів впливу та їхня неоднорідність потребують визначення і систематизації форм ІПП, які можуть застосовуватися в ході виконання завдань із ЗГБ формуваннями НГУ.

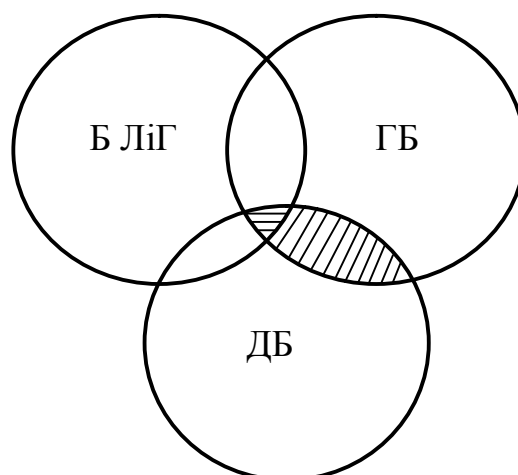
Як основу визначення таких форм слід використовувати відомі форми протиборства,

що здійснюються у війсьній сфері і які достатньо апробовані [10]. Здійснення ІПП у ході виконання завдань із ЗГБ має свої особливості. Кожний сам по собі вид кризової ситуації, що потребує ЗГБ, а іноді й забезпечення ДБ, є унікальним та важкопрогнозованим і потребує комбінації певних форм ІПП.

Тому доцільно використовувати такі відомі форми ІПП у ході виконання завдань із ЗГБ, як інформаційно-психологічна атака, інформаційно-психологічна акція, інформаційно-психологічний удар, інформаційно-психологічна операція, але наповнені особливим змістом.

Основу кожної із форм та її елементів складатимуть відповідні інформаційно-психологічні заходи.

Під "інформаційно-психологічним заходом" будемо розуміти нескладну, короткотривалу інформаційно-психологічну дію негативного характеру суб'єкта впливу на об'єкт впливу (СОПр). Зазвичай ці дії мають переважно психологічну (спрямованість) і організуються та проводяться з метою "зараження" свідомості та підсвідомості об'єкта впливу інформацією провокаційного характеру, а також для маніпуляції ним у подальшому. Вони здійснюються за допомогою ЗМІ, Інтернету, телебачення, радіо тощо.

Сфери безпеки, які забезпечує НГУ під час виконання службово-бойових завдань:
Б ЛіГ – безпека людини і громадянина; ГБ – громадська безпека; ДБ – державна безпека

У той же час інформаційно-психологічні заходи можуть проводитися і з боку учасників протестних акцій шляхом провокаційних дій, часто з використанням зовнішніх подразників (яскраве світло, гучний звук, задимлення території тощо).

У свою чергу, СОПр можуть проводити превентивні (випереджувальні) інформаційно-психологічні заходи.

Превентивний інформаційно-психологічний захід у ході виконання завдань із ЗГБ – це інформаційно-психологічна дія об'єкта впливу з метою попередження та запобігання негативному ППВ суб'єкта впливу шляхом регулювання, блокування, фільтрації інформаційних потоків (каналів). Ці випереджувальні дії об'єкт впливу здійснює шляхом розповсюдження через ЗМІ, Інтернет, телебачення масиву інформації щодо правомірності дій НГУ в ході виконання завдань із ЗГБ.

Наведемо визначення та особливості кожної із форм ПП у ході виконання завдань із ЗГБ.

Інформаційно-психологічна атака в ході виконання завдань із ЗГБ – це обмежені за часом активні інформаційно-психологічні заходи рішучого та прихованого характеру в межах ПП, які здійснюються суб'єктом впливу на об'єкт впливу. Вона, як правило, спрямовується на конкретну особу (керівний склад сил НГУ) або на особовий склад, який виконує завдання із ЗГБ. Також інформаційно-психологічна атака може мати і технічний характер (втручання у роботу інформаційних ресурсів, систему управління СОПр, НГУ тощо).

Інформаційно-психологічна акція в ході виконання завдань із ЗГБ – це кілька інформаційно-психологічних заходів у межах ПП, які здійснюються суб'єктом впливу протягом тривалого часу з метою дискредитації дій СОПр (об'єкта впливу) та формування відповідної громадської думки у об'єкта впливу щодо правомірності виконання ним завдань, недовіри діючим інститутам влади тощо. Інформаційно-психологічна акція

має більший масштаб дій, ніж атака, тривала за часом і охоплює значну частину державних осіб та соціальних груп населення як об'єктів впливу, проти яких ведеться.

Інформаційно-психологічний удар у ході виконання завдань із ЗГБ – це сукупність масованих інформаційно-психологічних атак у межах ПП, які здійснює суб'єкт впливу протягом короткого часу. Інформаційно-психологічний удар проводиться з метою отримання переваги суб'єктом впливу перед початком та в ході здійснення заходів, обумовлених масовою активністю громадян, і характеризується поєднанням кількох інформаційно-психологічних атак з активними діями учасників протестних акцій. Поряд із СОПр і певними соціальними групами населення як об'єкти впливу можуть виступати й інформаційні засоби, елементи інфраструктури, системи управління.

Інформаційно-психологічна операція в ході виконання завдань із ЗГБ – це сукупність узгоджених і взаємопов'язаних за метою, завданнями, місцем і часом інформаційно-психологічних атак, акцій, ударів, які проводяться суб'єктом впливу протягом тривалого часу в межах ПП. Метою інформаційно-психологічної операції є вплив на морально-психологічний стан вищого керівництва держави, командування СОПр, особовий склад, який виконує завдання із ЗГБ, та певні групи населення для формування необхідного ставлення до тієї чи іншої події, спонукання до тієї чи іншої дії. Тривалість інформаційно-психологічної операції – від кількох тижнів і більше. Інформаційно-психологічна операція має чітку психологічну і технічну спрямованість.

Водночас кожна із визначених форм ПП може мати характер наступальної або оборонної дії залежно від мети, яку ставить суб'єкт впливу.

Отже, у практичній діяльності СОПр, зокрема НГУ, доцільно реалізовувати зазначені вище форми ПП у ході виконання завдань із ЗГБ. Особливості кожної із форм подано у таблиці.

Ю. П. Бабков, В. І. Пасічник, М. О. Чепель. *Форми інформаційно-психологічного протиборства в ході виконання завдань із забезпечення громадської безпеки формуваннями Національної гвардії України*

Особливості форм інформаційно-психологічного протиборства в ході виконання завдання із забезпечення громадської безпеки формуваннями Національної гвардії України

Ознака форми інформаційно-психологічного протиборства	Форма інформаційно-психологічного протиборства та її характеристика			
	інформаційно-психологічна атака	інформаційно-психологічна акція	інформаційно-психологічний удар	інформаційно-психологічна операція
Мета	Дискредитація конкретної особи (керівний склад НГУ, СОПр) або особовий склад, що виконує завдання із ЗГБ, втручання у роботу системи управління НГУ, відомчих інформаційних ресурсів	Дискредитація дій СОПр, політичних та громадських діячів, певних соціальних груп населення	Дискредитація дій СОПр, певних соціальних груп населення, втручання у роботу інформаційних ресурсів, систему управління СОПр, НГУ	Вплив на морально-психологічний стан вищого керівництва держави, командування СОПр, особовий склад, який виконує завдання із ЗГБ, та певні групи населення для формування необхідного ставлення до тієї чи іншої події, спонукання до тієї чи іншої дії
Інтенсивність дій	Вибіркові	Масовані	Масовані	Масовані
Тривалість дій	Обмежені за часом	Тривалі	Короткочасні	Довготривалі
Спрямованість характеру дій	Технічна або психологічна	Психологічна	Технічна, психологічна	Технічна, психологічна
Об'єкт впливу, на який спрямовуються дії	Керівний склад СОПр; особовий склад, що виконує завдання із ЗГБ; система управління СОПр; інформаційні ресурси, які використовуються в інтересах СОПр	Керівний склад СОПр; особовий склад, що виконує завдання із ЗГБ; особи, які ухвалюють державні рішення; соціальні групи населення	Керівний склад СОПр; особовий склад, що виконує завдання з ЗГБ; особи, які приймають державні рішення; соціальні групи населення; елементи інфраструктури; система управління СОПр	Вище керівництво держави; керівний склад СОПр; особовий склад, що виконує завдання із ЗГБ; соціальні групи населення; елементи інфраструктури
Очікувані наслідки застосування ІПВ	Незначні психогенні втрати	Помірні психогенні втрати	Значні психогенні втрати	Значні психогенні втрати, можливі безповоротні

Висновки

Таким чином, обґрунтовано і визначено у системному вигляді форми інформаційно-психологічного протидорства у ході виконання завдань формуваннями НГУ із забезпечення громадської та державної безпеки, що обумовлені масовою активністю громадян. Визначено такі форми ІПП, як інформаційно-психологічний захід, превентивний інформаційно-психологічний захід, інформаційно-психологічна атака, інформаційно-психологічна акція, інформаційно-психологічний удар, інформаційно-психологічна операція. Використання визначених форм ІПП доцільним є як окремо, так і в їхній комбінації залежно від напруженості інформаційно-психологічної обстановки в районі виконання завдань. Наявність запропонованої системи ІПП дозволяє здійснювати завчасну підготовку особового складу формувань НГУ для виконання поставлених завдань, готувати і застосовувати заходи протидії та захисту від негативних інформаційно-психологічних впливів, що підвищить ефективність службово-бойових дій за рахунок зменшення психогенних втрат.

Напрямом подальшого дослідження є розроблення методики оцінювання складності інформаційно-психологічної обстановки в ході виконання особовим складом формувань НГУ завдань із ЗГБ, а також способів ІПП.

Список використаних джерел

1. Толубко, В. Б. Складові інформаційної боротьби [Текст] / В. Б. Толубко, А. О. Рось // Наука і оборона. – 2002. – № 2. – С. 23–28.
2. Досвід і концепції ведення інформаційної боротьби у провідних країнах світу [Текст] / Г. В. Певцов, А. М. Гордієнко, С. В. Залкін та ін. // Наука і техніка Повітряних Сил. – Харків : ХУПС, 2015. – Вип. 1 (18). – С. 12–16.
3. Інформаційна безпека (соціально-правові аспекти) [Текст] : підручник / Б. В. Остроухов, В. М. Петрик, М. М. Присяжнюк та ін. ; за заг. ред. Є. Д. Скулиша. – Київ : КНТ, 2010. – 776 с.
4. Воробйова, І. В. Інформаційно-психологічна зброя як самостійний засіб ведення інформаційно-психологічної війни [Текст] / І. В. Воробйова // Системи озброєння

і військова техніка. – 2010. – № 1 (21). – С. 141–144.

5. Інформаційно-психологічна протидія в Національній гвардії України (психологічний аспект) [Текст] : монографія / І. В. Воробйова, Я. В. Мацегора, І. І. Приходько та ін. ; за заг. ред. проф. І. І. Приходька ; 2-ге вид. – Харків : Національна акад. НГУ, 2016. – 265 с.

6. Історія інформаційно-психологічного протидорства [Текст] : підручник / [Я. М. Жарков, Л. Ф. Компанцева, В. В. Остроухов, В. М. Петрик, М. М. Присяжнюк, Є. Д. Кулиш] ; за заг. ред. проф. Є. Д. Кулиша. – Київ : Наук.-вид. відділ НА СБ України, 2012. – 212 с.

7. Левченко, О. В. Система заходів протидії інформаційним операціям [Текст] / О. В. Левченко // Збірник наукових праць Харківського національного університету Повітряних Сил. – 2016. – № 3 (48). – С. 57–60.

8. Мороз, Ю. Інформаційно-психологічні операції в умовах ведення гібридної війни [Текст] / Ю. Мороз, Ю. Твердохліб // Вісник Львівського університету. Серія : Міжнародні відносини. – 2016. – Вип. 38. – С. 97–105.

9. Феклістов, А. О. Сучасні погляди на місце інформаційних операцій в системах інформаційної боротьби [Текст] / А. О. Феклістов // Системи озброєння і військова техніка. – 2010. – № 2 (22). – С. 25–27.

10. Левченко, О. В. Форми ведення інформаційної боротьби: практичний підхід до понятійного апарату [Текст] / О. В. Левченко // Наука і оборона. – 2013. – № 3. – С. 21–26.

11. Про Національну гвардію України [Текст] : Закон України від 13.03.2014 р. № 876-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 17. – Ст. 594 (із змінами до Закону № 2581-VIII від 02.10.2018 р. включно).

12. Стан та перспективи реформування сектору безпеки і оборони України [Текст] : матеріали наук.-практ. конф., м. Київ, 25-26 листоп. 2016 р. – Київ : Паливода А.В., 2016. – С. 24–27.

13. Структура і функції системи забезпечення інформаційно-психологічної безпеки військовослужбовців Національної гвардії України [Текст] / І. І. Ліпатов, Г. А. Дробаха, Ю. П. Бабков, М. О. Чепель // Честь і закон. – 2017. – № 2 (61). – С. 43–49.

Стаття надійшла до редакції 03.12.2018 р.

УДК 355.318:355.433.4:316.776.23

Ю. П. Бабков, В. І. Пасічник, М. А. Чепель

ФОРМЫ ИНФОРМАЦИОННО-ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО ПРОТИВОБОРСТВА В ХОДЕ ВЫПОЛНЕНИЯ ЗАДАЧ ПО ОБЕСПЕЧЕНИЮ ОБЩЕСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ФОРМИРОВАНИЯМИ НАЦИОНАЛЬНОЙ ГВАРДИИ УКРАИНЫ

На основе анализа известных форм информационно-психологического противоборства, применяемых субъектами воздействия в военной сфере, и с учетом положений теории и практики применения сил охраны правопорядка в ходе выполнения задач по обеспечению общественной и государственной безопасности обоснованы и определены в системном виде формы информационно-психологического противоборства, которые применяются субъектами информационно-психологического воздействия в ходе выполнения задач по обеспечению общественной безопасности формированиями Национальной гвардии Украины.

Ключевые слова: *обеспечение общественной безопасности, информационно-психологическое противоборство, формы информационно-психологического противоборства.*

UDC 355.318:355.433.4:316.776.23

Yu. P. Babkov, V. I. Pasichnyk, M. O. Chepel

FORMS OF INFORMATIONAL-PSYCHOLOGICAL CONTROL DURING THE PERFORMANCE OF TASKS FROM SUPPORTING OF PUBLIC SAFETY BY FORMATION OF THE NATIONAL GUARD OF UKRAINE

Today, the issue of information-psychological confrontation is very acute, since the nature of the use of specific forces in the information space is constantly changing, and forms of information-psychological confrontation do not have time to transform and adapt to the realities of the present.

Analyzing the events that took place in Ukraine during its independence, when the law enforcement agencies fulfilled the tasks of ensuring public and state security, one can conclude that law enforcement officers are the main object of information and psychological influence.

Performance of tasks by The National Guard of Ukraine from supporting of public safety is carried out in the conditions negative informational - psychological influence by opposing force. In this regard, the problem of performing a reasonable informational-psychological confrontation with such forces is actualized.

In the article, based on analysis of known forms of informational – psychological confrontation, which are used by the subjects of influence in the military sphere and taking into account the provisions of the theory and practice of the use of forces of law and order protection in the course of performing tasks for ensuring public and state security, are substantiated and identified in a systematic form in an informational-psychological confrontation, used by the subjects of information-psychological influence during the performance of tasks for ensuring public safety by the formations of National Guard of Ukraine.

The peculiarities of the forms of information-psychological confrontation, which are used in the course of the tasks of providing public and state security with the formations of the National Guard of Ukraine.

Keywords: *ensuring public safety, informational-psychological confrontation, forms of informational-psychological confrontation, informational-psychological attack, informational-psychological acts, informational-psychological impact, informational-psychological mission.*

Бабков Юрій Павлович – заслужений працівник освіти України, кандидат технічних наук, доцент, професор кафедри оперативного мистецтва Національної академії Національної гвардії України

<https://orcid.org/0000-0001-5586-4103>

Пасічник Володимир Іванович – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри військово-соціального та психологічного забезпечення Національної академії Національної гвардії України

<https://orcid.org/0000-0002-4094-049X>

Чепель Максим Олександрович – ад'юнкт Національної академії Національної гвардії України

<https://orcid.org/0000-0003-1395-7920>